

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds-
och växtproduktionsvetenskap

Vårens paradrabatt

– Om komposition med lökar och knölar

Anna Flack

Självständigt arbete • 15 hp
Landskapsarkitektprogrammet
Alnarp 2015

Vårens paradrabbatt – Om komposition med lökar och knölar

The spring flower bed – combining flower bulbs

Anna Flack

Handledare: Marie Larsson, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator: Karin Svensson, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Kurstitel: Kandidatexamensarbete i Landskapsarkitektur

Kurskod: EX0649

Ämne: Landskapsarkitektur

Program: Landskapsarkitektprogrammet

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2015

Omslagsbild: Anna Flack

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Design, Designprocess, Växtkomposition, Komposition, Lökar, Knölar

Omslagsbild: Paradrabbatt i Keukenhof, Anna Flack 2015-04-05

Sammandrag

Vårens paradrabatter har länge varit viktiga inslag i våra offentliga miljöer och i sin färgprakt gläder de många efter en lång och mörk vinter. Varje år planeras nya kombinationer av lökar och knölar till dessa säsongspanteringar. Varje år tas det också fram nya spännande lök- och knölsorter och utbudet kan nästintill liknas vid ett bottenlöst hav. Vilka faktorer spelar in i växtvalet? Vad skapar attraktiva kombinationer? Det huvudsakliga målet är att ta fram en beskrivande och inspirerande skrift som undersöker och resonerar kring arbetet med växtkomposition och rikta detta mot paradrabatter av lökar och knölar. Syftet är att tillgodogöra mig fördjupade kunskaper inom ämnet och därmed stärka min framtida gestaltungsformåga. De tidigare ställda frågorna behandlas i uppsatsen och genom litteraturstudier och intervjuer undersöks olika tankesätt och principer för växtkomposition och komponering av lökar och knölar. Slutligen dras flera slutsatser av litteraturstudierna och intervjuerna, den mest framträdande att växtkomposition är ett högst personligt men också komplext arbete, där växtvalet påverkas av många skilda faktorer.

Nyckelord: Design, Designprocess, Växtkomposition, Komposition, Lökar, Knölar

Abstract

The spring flower beds have long been an important element in our public places and in their splendour of colour the bulbs give pleasure to many after a long, dark winter. Each year new combinations of bulbs are planned to these seasonal plantings. Every year new exciting bulbs are presented and offer a large variety in colour and shape. What elements influence plant selection? What creates beautiful combinations? The main goal is to produce a descriptive and inspiring publication that examines the elements of plant composition and the spring flower beds of bulbs. The aim is to gather deeper knowledge of the subject and therefore strengthen my future design ability. The previous questions are discussed in the paper and through literature studies and interviews different ways of thinking and principles of plant composition and bulbs are examined. At the end of the paper several conclusions from the literature studies and interviews are drawn, the most significant that plant composition is a highly personal but also complex task, where plant choice is influenced by many different factors.

Keywords: Design, Design process, Plant composition, Composition, Bulbs

Förord

Denna uppsats gjordes i samband med kursen EX0649 – Kandidatexamensarbete i landskapsarkitektur vid Landskapsarkitekturprogrammet, SLU Alnarp. Under det självständiga arbetet har jag undersökt området växtkomposition och komponering av lökar och knölar.

Jag vill börja med att tacka min handledare Marie Larsson, som varit till stor hjälp under processen och givit många värdefulla tankar och råd. Ett stort tack till Mona Wembling och Dagmar Nilsson som under varsin intervju har bidragit med värdefull kunskap om deras arbete med vårlökar. Jag vill även tacka Rasmus Efraimsson och Elisabet Thorvaldsson, vilka har läst och kommenterat mina texter under arbetets gång.

Anna Flack

Malmö, 2015-05-26

Innehållsförteckning

Sammandrag	
Abstract	
Förord	
Innehållsförteckning	
Bildförteckning	
Inledning	8
Bakgrund	8
Syfte och frågeställningar	8
Avgränsningar	9
Material och metod	9
Litteraturstudie	9
Intervjuer	10
Begreppsförklaringar	10
Vårens paradrabatter	11
Växternas behov	12
Rabattens form och läge	12
Detaljeringsgrad	14
Rabattens karaktär och struktur	15
Blomningstid	16
Komponera med färg	18
Komponera med form och höjd	20
Samkomponering med andra utplanteringsväxter	22
Intervjuer – Att komponera med lökar och knölar	23
Sammanställning av intervju med Dagmar Nilsson	23
Sammanställning av intervju med Mona Wembling	25
Jämförande analys intervjuer	26
Avslutande diskussion och reflektion	27
Slutsatser	27
Metoddiskussion	29
Källkritik	29
Vidare studier	29
Avslutande reflektioner	31
Källförteckning	32
Tryckta källor	32
Elektroniska källor	32
Bilaga 1: Intervjufrågor	

Bildförteckning

Bild 1. Slingrande band av hyacinter, Keukenhof 2015-04-05.

Bild 2. Lökrabatt i olika former, Keukenhof 2015-04-05.

Bild 3. Masseffekt, Keukenhof 2015-04-05.

Bild 4. Fokus på den enskilda blomman, Keukenhof 2015-04-05.

Bild 5. Gemensamt tema, Arvika stadspark 2015-05-14.

Bild 6. Samma blomningstid, Keukenhof 2015-04-05.

Bild 7. Harmonisk kombination, Keukenhof 2015-04-05

Bild 8. Kontraster, Keukenhof. 2015-04-05.

Bild 9. Komponera med höjd, Keukenhof 2015-04-05.

Bild 10. Bottenplantering, Keukenhof 2015-04-05.

Bild 11. Vårens paradabatt, Arvika stadspark 2015-05-14.

Samtliga foton är tagna av författaren.

Inledning

Bakgrund

”Själva kärnan i växtkomposition är att skapa hela bilder som känns tilltalande. Det är inte en fråga om den enskilda växtens skönhet eller fulhet. Den som vill lyckas med växtkomposition måste se till helheten, att växterna får komma till sin rätt tillsammans.”(Gustavsson, 1997, sid 54)

Det finns flera anledningar till mitt val av ämne för detta arbete. Mitt intresse för växter och komposition har funnits sedan en lång tid tillbaka och det bidrog starkt till varför jag sökte till landskapsarkitektprogrammet på Alnarp. Tidigare arbetade jag som florist och precis som inom växtgestaltning handlar arbetet om att ta fram olika färg- och formkombinationer som framkallar känslor hos mottagaren. Genom komposition kan olika upplevelser skapas. Harmoniska sammansättningar skapar lugn och rofylldhet medan starkare kontraster kan ge mer liv och spänning till en plats.

Landskapsarkitektens roll varierar men i nästan alla projekt ingår det att upptäcka hur olika delar fungerar och få dem att samverka bättre. Under utbildningen har vi arbetat med detta i flera skalor men jag tycker mig sakna den grundläggande kunskapen kring växtkomposition. I ett projekt tas ofta ett koncept eller tema fram som gestaltungsprocessen utgår ifrån. Vi skapar rum, placerar ut träd, buskage och rabatter. Vi väljer ut växter som vi tycker ser bra ut och som fungerar ihop utan att reflektera speciellt mycket över det. Varför tycker vi att vissa växter fungerar bra ihop? Vad skapar en attraktiv plantering? Genom denna uppsats vill jag få en inblick i hur man kan tänka och arbeta med komposition, vilket kommer vara till stor nytta i framtida projekt.

Efter en lång och mörk vinter uppskattas vårens paradrabatt av många med sin rika blomning och då ofta i starka färger. Under tidigare kurser och föreläsningar har vi fått berättat för oss att det saknas litteratur om lökar och knölar i offentliga miljöer. Det finns åtskilliga böcker och artiklar som behandlar olika arter och sorter, men när det kommer till dess användning och komposition finns endast några få texter tillgängliga. Detta arbete är därför inriktat på lök- och knölväxter men den grundläggande kunskapen kan även användas mer generellt vid växtgestaltning.

Syfte och frågeställningar

Den här uppsatsen har som mål att sammanställa en beskrivande och inspirerande skift som behandlar växtkomposition, lökar och knölar. Varför tycker vi att vissa växter fungerar bra ihop? Vad skapar en attraktiv plantering? Dessa frågor har legat till grund för arbetet och bidragit till uppsatsens olika delar. Den mer generella kunskapen som inhämtats från litteraturstudierna kan ställas mot de två kvalitativa intervjuerna som riktar sig mot arbetet med vårens paradrabatter. Skiljer det sig åt, vilka slutsatser kan man dra utifrån materialet från de olika källorna? Genom arbetet önskar jag kunna skapa en kunskapsammanställning om växtkomposition och inspirera andra vid framtagandet av nya paradrabatter av vårlökar.

Syftet med arbetet är att tillgodogöra mig djupare kunskap inom ämnet växtkomposition och paradrabatter av vårlökar, och därmed stärka min framtida gestaltungsformåga.

Avgränsningar

Lökar och knölar har flera användningsområden och kan utnyttjas på flera olika sätt i både privata och offentliga miljöer. De kan spridas ut i gräsmattor, under träd och buskar eller blandas in i en perennplantering och ge färg för att nämna några av alla möjligheter med vårlökar. Då detta kandidatarbete har till mål och syfte att behandla växtkomposition och komponering av lökar och knölar kommer endast de rena lökrabatterna, eller vårens paradrabatt som jag valt att kalla dem, behandlas. Denna avgränsning är nödvändig för att tidsmässigt hinna fördjupa mina kunskaper om växtkomposition, tankar och metoder om arbetet med komponeringen av vårlökar.

Uppsatsen gör inte anspråk på att vara heltäckande avseende möjliga metoder och tankesätt om växtkomposition, lökar och knölar, men utgör en början och en grund för att söka sig ytterligare vidare.

Material och metod

Två huvudsakliga metoder valdes ut för arbetet, litteraturstudier och intervjuer. Den mer generella kunskapen om växtkomposition har inhämtats ifrån litteratur, böcker och artiklar, medan den mer inriktade kunskapen om vårlökar dels bygger på litteratur och dels på två kvalitativa intervjuer.

Ett besök till Keukenhof i Holland har gjorts för att se ett flertal olika lök- och knölrabatter i verkligheten. Besöket gjordes i syfte att samla in ett bildmaterial som kunde användas och för att förklara och stödja uppsatsens olika delar. Samtliga bilder och figurer som används i arbetet är skapade och tagna av uppsatsens författare.

Litteraturstudie

Uppsatsen bygger till största del på en litteraturstudie där kunskap har hämtats från böcker och artiklar. Texternas innehåll har undersökts och analyserats kvalitativt (Patel och Davidsson, 2003, sid 118-125) med ett hermeneutiskt förhållningssätt (Patel och Davidsson, 2003, sid 28-31).

För att upptäcka författare och texter som behandlar växtkomposition valde jag att först gå igenom litteratur som använts under tidigare kurser. I källförteckningar kunde jag urskilja andra källor vars innehåll kunde vara intressant för uppsatsen. Genom e-postkorrespondens med Mona Wembling, landskapsarkitekt och lärare vid Sveriges lantbruksuniversitet, tillkom ytterligare böcker och artiklar som tillsammans med den för mig redan kända litteraturen ligger till grund för uppsatsens litteraturstudie.

Det finns en mängd litteratur som behandlar växtkomposition, men endast ett fåtal tar upp komponering med lökar och knölar. Den kunskap som inhämtats har därför bestått av många generella tankar och principer om växtkomposition, vilka sedan har kompletterats med kunskap om vårlökar. Tillsammans bygger de upp en ram för arbetet med att sätta samman en rabatt, däribland vårens paradplantering.

Resultatet av litteraturstudierna presenteras i en löpande text med utbrutna citat kompletterat med mina egna bilder och figurer som stödjer och förklarar texternas innehåll. Litteraturen behandlar och delar upp ämnet växtkomposition på olika sätt och denna studies huvudrubrik *Vårens paradrabatter* har tematiskt delats in i åtta olika kapitel i ett försök att urskilja de faktorer som påverkar en rabatts sammansättning och dess uttryck.

Under huvudrubriken beskrivs inledande vad växtkomposition är, vad vårens paradrabatter bidrar med och varför arbetet med komponeringen är av stor vikt för planterings slutgiltiga resultat. Efter följer de åtta underrubrikerna, *Växternas behov*, *Rabatternas form och läge*, *Detaljeringsgrad*, *Rabattens karaktär och struktur*, *Blomningstid*, *Komponera med färg*, *Komponera med form och höjd* samt *Samkomponering med utplanteringsväxter*, vilka är resultatet av de olika källornas innehåll.

Intervjuer

Då det var svårt att upptäcka litteratur som behandlar komposition med lökar och knölar och hur man tänker vid just den sortens sammansättningar har två intervjuer gjorts med yrkesverksamma personer inom området. Intervjuerna har genomförts kvalitativt med semistrukturerade frågor (Patel och Davidsson, 2003, sid 71-82). Syftet med intervjuerna var att komplettera den mer generella kunskapen om växtkomposition med kunskap om komposition med vårlökar och paradrabatter, samt att få en bild av hur man praktiskt tillämpar kunskapen och tar fram nya kompositioner. Båda intervjuerna fördes över e-post. De frågor som ställdes kan ses i *Bilaga 1 – Intervjufrågor*.

Den första intervjun utfördes med Dagmar Nilsson, utbildad landskapsingenjör på Alnarp som sedan 2012 arbetat på Arvika Kommun som samordnare på Parken och Växthusansvarig. En utav Dagmar Nilssons arbetsuppgifter är att varje år ta fram nya kombinationer till de paradrabatter som återfinns i Arvika stadspark.

Den andra intervjun utfördes med Mona Wembling, utbildad landskapsarkitekt vid Alnarp 1993, som idag undervisar vid SLU och samtidigt driver ett eget företag där hon bland annat tar fram planteringsförslag till offentliga miljöer. Till nästa år, 2016, skall Mona Wembling bland annat ta fram ett förslag på vår- och sommarflor till Sofiero.

Intervjuerna har sammanställts och redovisas var för sig i löpande text och utbrutna citat. Därefter har intervjuerna sammanfattats för att jämföra deras tankar, kunskap och hur de arbetar med växtkomposition till vårens paradrabatter.

Begreppsförklaringar

Vårens paradrabatt

Med en paradrabatt menas i denna skrift en säsongsbaserad plantering där växterna tas upp och byts ut efter blomningen. *Vårens paradrabatt* används i uppsatsen som ett begrepp för en ettårig lök- och knölplantering som har sin höjdpunkt och blomning under våren.

Lökar och Knölar

Lökar och knölar är fleråriga växter som övervintrar och lagrar vatten och näring under jorden. *Lökar* är uppbyggda av så kallade lökfjäll medan en *knöl* består av en mer eller mindre homogen klump.

Vårlökar

Begreppet används i uppsatsen som ett gemensamt samlingsnamn för både lökar och knölar som blommar under våren.

Vårens paradrabatter

Tulpaner, narcisser, hyacinter, krokus och pärlhyacinter. Varje år tas det fram nya varianter av lökar och knölar och alla dessa arter och sorter kan användas och kombineras på olika sätt. Tidigt på våren, efter en lång och mörk vinter, bjuder de på sprakande färger i alla möjliga nyanser (Månsson, 2000, sid 31). Vårlökarna uppskattas av många och är vackra i sig själva, men genom eftertanke och planering kan planteringarna tas till en ny nivå (Minter, 2013).

”Få vårtecken kan mäta sig med vårlökar i full blom.” (Wembling, 2006)

Enligt Mona Wembling (2006), landskapsarkitekt och föreläsare vid SLU, har användandet av vårlökar ökat i alla dess former och man finner allt fler användningsområden för växtgruppen. Säsongsplanteringar, där växterna byts ut vid flera tillfällen varje år, är kostsamma samtidigt som de skapar mycket uppmärksamhet och förgyller flera av våra offentliga miljöer. Vidare pekar Wembling på de fördelar som finns med ettåriga planteringar. Som designer fås möjligheten att experimentera och skapa nya färg- och formsammansättningar från år till år (Wembling, 2006). Designern får därmed chansen att upptäcka nya kombinationer som ger olika effekter och fungerar väl tillsammans. Att planteringens innehåll hela tiden förändras ger även variation åt platsen och de människor som rör sig där.

Vad är då växtkomposition? Enligt landskapsarkitekten Nick Robinson (2004, sid 109-110) kan man se på komposition som en sorts visuell grammatik för designprocessen. Aspekter som färg, form, mönster, textur och struktur är alla avgörande för hur en plantering uppfattas och det ställer stora krav på designern när olika växter kombineras. Vidare menar Robinson att en enskild planta kan ha en vacker färg eller en spännande form men att dessa egenskaper lätt kan försvinna vid konkurrensen med andra växter som planteras intill (2004, sid 109-110). Eva Gustavsson (1997) för ett liknande resonemang i sin text och lyfter fram vikten av att skapa en sammanhängande rabatt. Fokus ligger återigen inte på den enskilda plantan utan helheten, samspelet mellan växterna är det som avgör hur väl en kombination fungerar (Gustavsson, 1997, sid 54).

Växtkomposition, valet av växter och hur de kombineras, skapar varierande planteringar och förmedlar olika upplevelser. Lugna, harmoniska planteringar fås genom att använda växter som är nära varandra i färg och form, medan starka kontraster kan utnyttjas för att skapa mer liv och spänning i en sammansättning (Gustavsson, 1997, sid 55). Förutom färg och form påverkar platsen, dess förutsättningar och läge, samt blomningstiden resultatet av en lökplantering (Wembling, 2006).

Många faktorer spelar in när en ny rabatt skall planeras och hur de enskilda komponenterna fungerar tillsammans måste tas i beaktning. Att skapa en lyckad plantering kräver därför tid och eftertanke hos designern.

Växternas behov

Det finns vårlökar för alla lägen, men precis som för andra växter gäller det att anpassa lökvalet efter platsens rådande förhållanden (Månsson, 2011, sid 31). En växt som står felplacerad kommer inte till sin rätt och utvecklas inte optimalt, menar Ann-Christin och Dan Rosenholm (2006, sid 210-211) som poängterar att vägen till uppskattade och fungerande växtkompositioner börjar med att välja växter som trivs på platsen.

Lena Månsson (2011, sid 32) menar att de flesta vårbloppmande lökar och knölar behöver en kall period för att blomma och vårlökarna planteras därför någon gång under hösten. En generell regel är att plantera vårlökarna två till tre gånger så djupt som de är stora. För vårens paradrabatt är det ofta viktigt att vårlökarna blommar samtidigt och för att uppnå det betonar Månsson att alla lökar måste läggas med samma ände åt samma håll (Månsson, 2011, sid 32).

Vårlökar i en paradplantering ställer inte stora krav på miljön. Enligt Månsson (2011, sid 35) bör dock vårlökarna inte bli stående i vatten alltför länge. Jorden måste vara väl-dränerad så att lökarna och knölna inte ruttnar. Månsson (2000) betonar att lök- och knölväxter klarar sig med endast ett tunt jordlager. Vårlökarna har näring och vatten samlat i löken och tål därför en torr och näringsfattig jord. I den ettåriga paradplanteringen byts vårlökarna ut efter blomning och de redan anspråkslösa behoven minskar därför ytterligare (Månsson, 2000, sid 32). Vidare menar Månsson att de allra flesta vårlökar trivs att stå ljust och soligt, men att ett alltför varmt läge kan förkorta blomningstiden. För att inte riskera att vårlökarna torkar in bör de vattnas under torra vårar (Månsson, 2000, sid 79).

Tulpaner kan orsaka jordtrötthet om de planteras i samma rabatt år efter år (Månsson, 2000, sid 48). För att undvika problemet bör växterna varieras, andra vårlökar kan användas under en till två säsonger, alternativt kan jorden bytas ut med jämna mellanrum (Månsson, 2000, sid 48).

För att den enskilda växten skall utvecklas optimalt är det av stor vikt att växtvalet anpassas efter platsen och dess förutsättningar. Lök- och knölväxter ställer inte stora krav men det gäller, som alltid, att välja rätt växt för varje plats och ändamål. Växter som får sina specifika behov tillgodosedda kommer frodas och ge ett välmående helhetsintryck.

Rabattens form och läge

Rena lökplanteringar återfinns ofta i stadsparker, slottsträdgårdar och andra stora anläggningar där många besökare får ta del av deras färgsprakande blomning (Månsson, 2000, sid 48). Rabatterna kan till exempel vara väl avgränsade, utskurna i en gräsmatta eller stå intill en mur eller ett hus (Wembling, 2006). Bakgrunden spelar stor roll vid valet av lök. En mörk häck kan till exempel kontrastera och framhäva ljusa lökväxter (Wembling, 2006) och samtidigt fungera som stöd för högre arter och sorter (Månsson, 2000, sid 77).

Lökplanteringar ger snabb effekt och kan göras i alla möjliga former (Wembling, 2006, sid 10). Har rabatten en smal, oregelbunden form bör antalet olika lök- och knölsorter begränsas till en eller några få olika sorter (Månsson, 2000, sid 48). Detta för att gränsen mellan rabatt och omkringliggande mark ska vara så tydlig som möjlig så att rabattens form lyfts fram och blir det viktiga.

Gustavsson (1997, sid 71) rekommenderar i sin text om komponering av perenner en bredd på minst en och en halv meter för en rabatt, men i större parker och sammanhang är det inte ovanligt att bredden ligger närmare fyra meter. Både Gustavsson (1997, sid 71) och Månsson (2000, sid 48) menar att rabatten kräver en viss storlek för att olika sorter skall kunna blandas och skapa en stark masseffekt av färger och former.

I sin artikel lyfter Wembling (2006) upp flera faktorer som är avgörande för kompositionen av lökar och knölar. Läget och rumsligheten i en park eller liknande påverkar hur vi komponerar de enskilda rabatterna, men det avgör också hur många olika planteringar som kan finnas på platsen. Ett större parkrum medför inte automatiskt att det kan placeras många olika planteringar intill varandra. Det kan uppfattas rörigt hos betraktaren och de önskvärda effekterna hos de enskilda kompositionerna försvinner (Wembling, 2006). Att designern håller sig till ett tema, en karaktär när olika planteringar tas fram är därför viktigt för att vi som betraktare ska uppskatta platsen i sin helhet.

Bild 1. Slingrande band av hyacinter. Den enskilda blomman är inte i fokus utan färgen och planteringens form är viktigast.

Bild 2. Lökrabatt i olika former. Här skapas spänning mellan de raka, strikta formerna mot den mjuka, mer naturligt formade rabatten.

Detaljeringsgrad

"Platsen där du vill använda lökväxter styr självklart vilket lökval du gör men framförallt vilken detaljeringsgrad som krävs." (Wembling, 2006, sid 10)

Wembling (2006) lyfter i sin text fram ämnet vårlökar och flera olika faktorer som påverkar komponeringen av lökrabatter tas upp. Wembling menar att planteringsläge inte bara avgör valet av lökar, utan påverkar hur hela rabatten sätts samman. Till exempel betraktas en paradplantering i en park under längre tid jämfört med en plantering intill en bilväg (Wembling, 2006). Liknande tankesätt har Robinson (2004, sid 119) som i sin text menar att designern måste anpassa kompositionen utefter vilket håll och tempo rabatten kommer att betraktas ifrån. Ju snabbare vi rör oss, desto mindre av omgivningen kan vi ta till oss och detaljeringsgraden bör anpassas efter betraktarens rörelse (Robinson, 2004, sid 119).

Intill en bilväg rekommenderar Wembling (2006) att planteringarna har en masseffekt, att stora grupper och endast ett fåtal löksorter används. För planteringar som betraktas på nära håll och i ett långsammare tempo kan detaljeringsgraden höjas. Här har betraktaren tid att se den enskilda blomman och som designer fås möjligheten att arbeta med rikare kombinationer och små variationer i färg och form (Wembling, 2006).

Förutom mängden olika löksorter och storleken på grupperna i en plantering kan upplevelsen av kompositionen påverkas av planteringsavståndet. För att skapa den masseffekt som tidigare nämnts måste vårlökarna planteras så tätt att när de står i full blom skall de kännas som en sammanhängande helhet. En regel som kan användas är att jorden inte skall vara synlig när lökarna växt upp och blommar (Wembling, 2006).

Tätheten varierar efter storleken på vårlökarna och i sin artikel behandlar Wembling (2006) ämnet och ger några ungefärliga mått på planteringsavståndet för våra vanligaste arter och sorter. Små lökar, som till exempel pärlhyacinter eller porslinhyacinter måste sättas tätt intill varandra, omkring 80-90 stycken per kvadratmeter.

Bild 3. Masseffekt. Endast två sorter som kontrasterar varandra i färg och bladform. Rabatten syns tydligt från långt håll och färg effekterna kan uppskattas även i högre hastigheter.

För de mellanstora sorterna, där de klassiska paradplanteringslökarna som tulpaner, narcisser och hyacinter finns, bör det planteras ca 60 stycken per kvadratmeter. Fyllda sorter av tulpaner och narcisser är något större och antalet bör minskas till omkring 50 stycken per kvadratmeter (Wembling, 2006).

För att den enskilda blommans form och färg skall lyftas fram bättre kan dessa lökar planteras på ett större avstånd från varandra (Wembling, 2006). Ett exempel på detta ses i bild nr 4.

Bild 4. Fokus på den enskilda blomman. Det stora avståndet mellan kejsarkronorna gör att den enskilda blomman lyfts fram medan narcisserna i botten verkar som en jämn färggrund undertill.

Rabattens karaktär och struktur

För en större plantering, där flera olika arter och sorter ska samsas, kan ett bestämt tema vara till stor hjälp för växtvalet. Det menar Robinson (2004, sid 121-122) som i sin text lyfter fram vikten av att tidigt bestämma vilken karaktär som eftersträvas. Detta ger både inspiration och skapar en ram som kan följas under designprocessen.

"It is achieving unity that is the designer's greater challenge."
(Robinson, 2004, sid 121)

Vidare menar Robinson att det med dagens utbud av alla växter, färger och former, inte är svårt att skapa mångfald och variation i kompositionerna. Svårigheten ligger istället i helheten, att skapa en sammanhängande rabatt med olika växter och kombinationer. Den röda tråden är viktig för att betraktaren lätt ska kunna ta till sig och uppskatta planteringen (Robinson, 2004, sid 121-122).

"Minimera, gruppera och repetera."
(Rosenholm och Rosenholm, 2006, sid 226)

För att skapa sammanhängande, rytmiska planteringar bör kompositionen utgå från några få växtsorter och samla dem i grupper (Rosenholm och Rosenholm, 2006, sid 226). Grupperna kan variera i form och storlek men ofta gör sig växterna bättre i större grupper. Även Månsson (2000, sid 48) rekommenderar i sin text att antalet löksorter och färger begränsas för att skapa starkare effekter.

Den önskade karaktären avgör hur grupperingen kommer se ut. Rosenholm och Rosenholm (2006, sid 228) lyfter i sin bok fram tre generella planteringsformer som kan användas vid komponeringen av en rabatt. De tre formerna är *den naturliga*, *flätande fält* och *strikta block*. I den naturliga formen används mjuka övergångar och många repetitioner av de olika växtgrupperna. Grupperna varierar i storlek och sprids ut ojämnt över planteringen. Den andra formen, flätande fält, består av avlånga grupper som överlappar varandra och skapar ett oregelbundet mönster. Fälten smalnar av likt utdragna ellipser vilket skapar lugna övergångar

och en sammanhängande, flytande komposition. Den sista formen är den mest strukturerade och växtsorterna är uppdelade i strikta block. Grupperna är rektangulära och stora, gärna en kvadratmeter eller mer, för att ge en masseffekt av färg och/eller form (Rosenholm och Rosenholm, 2006, sid 228).

Det är även vanligt att en mer naturlig karaktär eftersträvas i en lökplantering. Månsson (2011, sid 36) beskriver hur livfulla och roliga komponeringar kan skapas genom att fritt blanda olika löksorter. För att skapa den här karaktären sker ingen gruppering, utan Månsson förespråkar att alla lökar läggs i en säck, blandas och kastas ut för att få en ojämn och spontan kombination av sorterna, färg och form (Månsson, 2011, sid 36).

Bild 5. Gemensamt tema. Paradrabatter utskurna ur gräsmattor i Arvika stadspark. Ett gemensamt tema för vårlökarna tas fram varje år för att planteringarna skall hänga samman.

Blomningstid

För att lyckas med en lökplantering måste hänsyn tas till blomningstiden. När olika lök- och knölväxter kombineras avgör växternas respektive blomningstid resultatet för hela planteringen. Detta menar Wembling som i artikeln även lyfter fram svårigheten att på förhand kunna förutsäga när lökar och knölar kommer blomma. Våren infaller vid olika tidpunkter från år till år och det är även stora skillnader mellan södra och norra Sverige (Wembling, 2006).

Wembling (2006) lyfter fram att blomningstiden för vårlökar delas upp i fyra perioder; tidig vår, mellantidig vår, sen vår och försommar. Arter eller sorter ur samma grupp blommar vid samma tidpunkt (Wembling, 2006). Arbetet med komponering av lökar och knölar underlättas på så vis och vackra kombinationer kan tas fram vars blomningstadiet inträffar samtidigt.

Våren är oberäknelig och temperaturväxlingarna påverkar vårlökarnas blomningstid avsevärt (Månsson, 2011, sid 35). Månsson (2011) lyfter fram att kalla förhållanden försenar blomningen men att den kalla luften också kan bidra till att förlänga perioden då blommorna

håller bättre. Under varma vårar går allt snabbare och blomningen blir kortvarig. Det oförutsägbara vädret kan orsaka problem då flera olika vårlökars blomningstid kan komma att krocka. Om en kall vår hastigt följs av en varmare period förskjuts de tidiga sorternas blomning men i och med den höjda temperaturen sätts allt igång (Månsson, 2011, sid 35). Växter som inte tänkts blomma samtidigt gör det och skapar konkurrens om uppmärksamheten. Av denna anledning menar Månsson att en sammansättning bör bestå av växter vars blomning är vacker i sig själv, men som samtidigt kan fungera med tidigare eller senare vårlökars blomning (Månsson, 2011, sid 36).

I Sveriges södra delar kommer våren tidigt. Wembling (2006) menar att i det milda klimatet kan våren bli lång och utdragen, vilket innebär en längre blomning i flera olika stadier. Längre norrut kommer våren senare och blir där alltmer kort och intensiv. Blomningstiden kortas ner och de olika blomningsperioderna går in i varandra (Wembling, 2006). Oberoende om planteringen ligger i norra eller södra Sverige kan blomningstiden förlängas något om rabatten placeras i vandrande skugga (Månsson, 2000, sid 79). På så vis undviks den varmaste solen och blommorna håller längre.

Bör man som designer planera för samtidig blomning eller välja vårlökar vars höjdpunkt följer periodvis efter varandra? Wembling (2006) menar att det eftersträvade resultatet och platsen styr planeringen. För att förlänga vårbloomingen kan ett antal lökar eller knölar som blommar vid olika tidpunkter kombineras. Det bidrar med variation över säsongen men om växterna inte överlappar varandra på rätt sätt kan rabatten uppfattas som rörig. Vissnande växtdelar stjäl uppmärksamhet och kan förfula helhetsintrycket av en plantering. Vidare menar Wembling att lökplanteringar, vars höjdpunkt inträffar vid olika tider, bör placeras en bit ifrån varandra och skiljas åt. Om en kombination med flera höjdpunkter önskas kan växtvalet anpassas så att blomningsperioderna har ett längre mellanrum. En sammansättning av tidiga lökar i mars-april, exempelvis scilla och krokus, kan följas av en matta med sena tulpaner under försommaren. Vidare poängterar Wembling att vårlökar ur samma blomningsperiod kan fungera väldigt bra tillsammans och den simultana blomningen kan ge vackra harmoni- eller kontrasteffekter (Wembling, 2006).

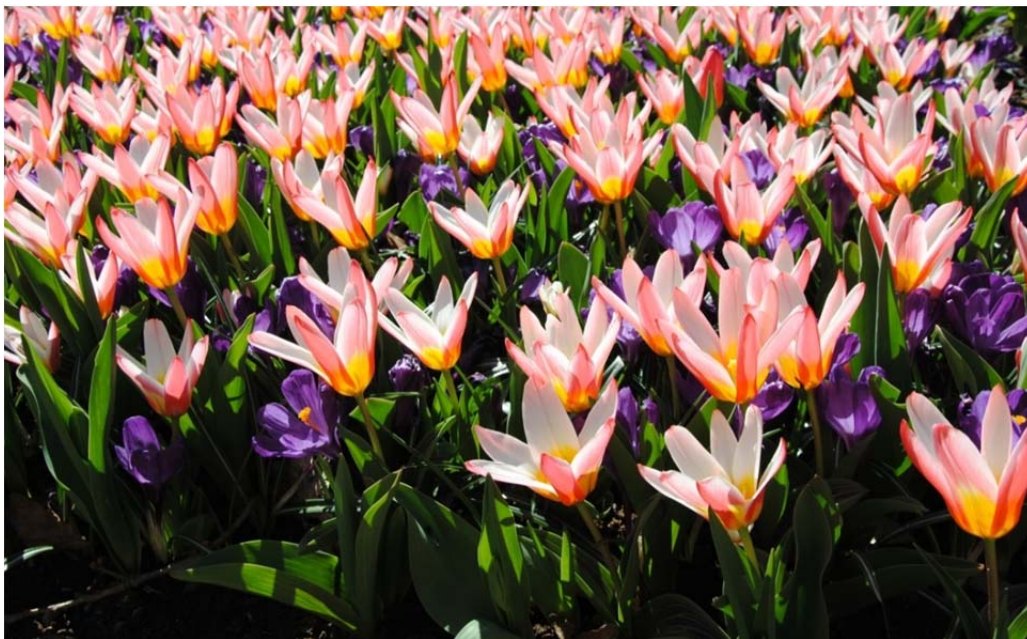

Bild 6. Samtidig blomning. Tidiga tulpaner och krokus som blommar samtidigt kan med fördel kombineras.

Komponera med färg

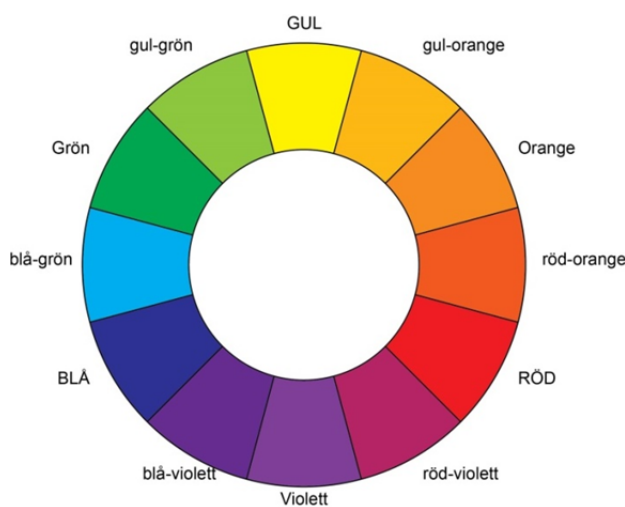
Hur vi upplever en färg påverkas av flera skilda faktorer. Avståndet till en växt, dess storlek och textur samt omgivningen är alla avgörande för den färg som i slutändan når betraktaren (Gustavsson, 1997, sid 55). I Pehr Sällströms (1996) bok, *Goethes färglära*, ges exempel på flera färgexperiment som menar till att visa på hur färger påverkar och förändrar varandra. Om två fyrkanter av samma färg placeras på två olika underlag, ett ljust och ett mörkt, kommer de två kvadraterna uppfattas helt olika både i storlek och färg (Sällström 1996, sid 28-37).

Sällström lyfter fram att ett föremål i en ljus färg upplevs större jämfört med om föremålet varit mörkare. Ljusa färger försvinner också bortåt medan mörka och starka färger upplevs närmare om de står intill varandra (Sällström, 1996, sid 26-28). Denna kunskap är viktig om mörka och ljusa färger önskas blandas i en plantering. För att få en dominerande känsla av de mörka växterna, måste de sättas i betydligt större grupper jämfört med de ljusare växterna (Rosenholm och Rosenholm, 2006, sid 252).

Att komponera med färg är en stor del inom området växtkomposition och hur designern väljer att arbeta med färg har stor betydelse för en planterings slutgiltiga resultat. Gustavsson (1997) menar i sin text att olika färgkombinationer skapar olika upplevelser och känslor hos mottagaren. Lugn kan skapas genom att använda ett fåtal olika arter och sorter i liknande färger, medan starka kontraster kan väcka intresse och ge spänning åt en plats (Gustavsson, 1997, sid 51-55). I rätt kombination kan de enskilda växterna lyftas fram och bli ändå vackrare. (Gustavsson, 1997, sid 51; Rosenholm och Rosenholm, 2006, sid 252).

För att kunna sätta samman en attraktiv plantering är grundläggande kunskap inom färglära viktigt att bära med sig. Rosenholm och Rosenholm (2006, sid 254) och Gustavsson (1997, sid 56) är överens om att en färgcirkel med tre primärfärger; gul, röd och blå, är bäst lämpad att använda vid färgkomponering av växter. Andra färgcirkel inkluderar även grönt som en primärfärg men de nämnda författarna menar att den gröna färgen har en unik särställning i växtriket och att den därför inte bör jämföras med de andra primärfärgerna. Genom att sedan blanda gult, rött och blått i olika stora delar kan de övriga färgerna i färgcirkeln tas fram (Rosenholm och Rosenholm, 2006, sid 254).

Harmoni- och kontrasteffekter skapas när växter med olika färegenskaper kombineras. Färger mitt emot varandra i färgcirkeln kallas komplementfärger och ger starkaste kontrast, medan färger nära varandra i cirkeln uppfattas mer harmoniska tillsammans (Gustavsson, 1997, sid 56). Rosenholm och Rosenholm (2006, sid 253) rekommenderar till en harmonisk rabatt att en huvudfärg bestämmas och sedan kombinerar den med liknande färger. Alternativt kan en plantering med två mer olika färger lugnas ner genom att en mellanliggande färg tillförs och lugnar ner kompositionen (Rosenholm och Rosenholm, 2006, sid 253).

Figur 1. Färgcirkel med tre primärfärger. Inspirerad av Rosenholm och Rosenholm (2006, sid 254).

”Möten mellan kontrasterande färger skänker en känsla av liv och spänning.”
(Rosenholm och Rosenholm, 2006, sid 257)

Vidare menar Rosenholm och Rosenholm (2006, sid 257) att en plantering utan kontrasteffekter lätt kan uppfattas som tråkig. De mjuka övergångarna ger lugn åt betraktaren men väcker inte uppmärksamhet i sig som får ögat att stanna upp. Starkare kontraster har istället den påverkan och kan lyfta färgkompositionen till en ny nivå (Rosenholm och Rosenholm, 2006, sid 257). Även Gustavsson (1997, sid 57) betonar i sin text att en plantering ofta gör sig bäst i en kombination av harmoni och kontrast.

”En blåtonad, kylig komposition kan ges den rätta glöden och intensiteten genom några färgstänk av den ”rätta” nyansen gult.”(Gustavsson, 1997, sid 57)

Färgcirkeln kan delas upp i två halvor, där området ifrån rött till gul-grönt representerar de varma färgerna, medan fältet grönt till rödviolett representerar de kalla (Rosenholm och Rosenholm, 2006, sid 245). Önskas mjuka, harmoniska övergångar i en plantering bör kombinationer av varma och kalla färger undvikas menar Gustavsson (1997, sid 57). Genom ett färgtema av rött, orange och gult eller rosa, lila och blått begränsas färgerna till den varma eller kalla halvan av färgcirkeln och resultatet av kombinationerna har större chans att lyckas (Eva Gustavsson, 1997, sid 57).

Hur ska man då tänka vid färgkomposition av lökar och knölar? Enligt Wembling (2006) är vårlökars bästa egenskap just färgen. De bjuder på en stor variation av klara färger och mängder av nyanser. Wembling menar dock att det stora utbudet kan orsaka svårigheter för designern. Många olika färger kan tillsammans bli rörigt i en plantering, men samtidigt kan få lökartor och -sorter bli alltför monotont och ointressant. Det är en balansgång som kräver eftertanke (Wembling, 2006). Vidare menar Wembling att ett färgtema är bra att hålla sig till vid lökvalet. Det bidrar till vackra kombinationer och underlättar arbetet med att planera rabatten. Genom att begränsa sig till ett tema förenklas arbetet med att skapa variation från år till år (Wembling, 2006).

Bild 7. Harmonisk kombination. Tidiga tulpaner, krokus och hyacinter i lila, rosa och vitt.

Bild 8. Kontraster. De gula tulpanerna framhävs ändå starkare mot den blå botten av scilla.

Komponera med form och höjd

Hur en enskild blommas färg upplevs är beroende av dess storlek och form (Oudolf, 1999, sid 16-17). När en ny plantering skall anläggas måste därför hänsyn tas till växternas form och höjd.

Kombinationer av olika former och höjder ger liv och variation till en plantering (Wembling, 2006). Rosenholm och Rosenholm (2006 sid, 267) menar i sin bok att, precis som vid färgkomponering, mjuka övergångar kan skapas mellan växterna genom att liknande blom- och bladformer används eller kontrasteffekter, som uppstår när blommorna och bladen är mer olika varandra. Författarna Rosenholm ger dock begreppet harmoni en ny mening och menar att det krävs en viss variation av växtformer för att en plantering skall ge ett harmoniskt helhetsintryck (Rosenholm och Rosenholm, 2006, sid 264-265). Även Yvonne Dengin (2003, sid 170) anser i sin skrift att en plantering bör bestå av växter som varierar i storlek, höjd och form. I en alltför jämn och likartad komposition suddas gränserna ut och det är svårt att urskilja växterna från varandra. Dengin menar här att balans primärt skapas av kontrasterna i höjd och form (Dengin, 2003, sid 170). För att undvika att ett rörigt intryck bör kompositionen dock begränsas till några få olika former och höjder, vilka sedan kan repeteras och användas på flera ställen (Rosenholm och Rosenholm, 2006, sid 265).

Växtkomposition handlar inte bara om hur en enskild övergång eller ett möte mellan två växter uppfattas. För att lyckas och skapa en attraktiv plantering måste designern se till helheten och planera för ett naturligt flöde.

Höjden hos en växt är avgörande för vart den skall placeras i en rabatt. Längre har det arbetats efter en fallande modell där de högsta växterna placeras längst bak och lägre och lägre växter mot planterings framkant (Rosenholm och Rosenholm, 2006, sid 266). Växterna syns bra, även på håll, men planteringen kan ge ett stelt och onaturligt intryck. För att skapa mer djup och variation kan de högre växterna spridas ut och planteras längre fram i en komposition (Rosenholm och Rosenholm, sid 206, sid 266). Genom en varierad höjddkomposition av vårlökar skapas genomsikt och betraktaren kan ta del av en enskild blommas färg eller form och samtidigt skymta en annan växt i bakgrunden (Wembling, 2006). Riktigt höga löksorter bör dock placeras i grupp, där de stödjer varandra, eller i skydd av en vägg eller staket (Månsson, 2000, sid 77).

Bild 9. Komponera med höjd. Olika sorters narcisser blir olika höga och kan utnyttjas för att få en blomning i flera nivåer.

Hur hög en lök eller knöl kommer bli påverkas av många faktorer. Månsson (2000, sid 77) menar att det är närmast omöjligt att förutse eftersom inte bara arvsanlagen styr tillväxten. Ljus, temperatur, vatten- och näringstillgång, kan alla påverka sluthöjden och därmed resultatet av en komposition. En designer bör vara medveten om detta och planera för kompositioner som inte kommer falla på att en viss löksort höjd avviker något ifrån angivelsen (Månsson, 2000, sid 77).

För att binda samman olika växtgrupper i en rabatt kan lägre växter planteras in (Gustavsson, 1997, sid 74). Det blir en så kallad bottenplantering som beroende av färg och form antingen mjukar upp eller ger kontrast till de högre växterna. Wembling menar i sin text att denna metod gör sig bäst till en ettårig plantering, då det ger ett välvårdat intryck som passar utmärkt till paradplanteringar. Vanligen används smålök som Scilla, porslinshyacint, krokus och vårstjärna under tidiga tulpaner eller andra samtidigt blommande lök- eller knölväxter (Wembling, 2006).

Som tidigare nämnt kan vårlökarna framhävas av en viss bakgrund, exempelvis en häck eller mur. Högre växter kan även de användas och ses som en typ av bakgrund där de framhäver växterna framför. Rosenholm och Rosenholm menar i sin text att växter med mycket blad som täcker marken passar bra i framkant och att glesare plantor gärna kan placeras längre bak (Rosenholm och Rosenholm, 2006, sid 266).

Bild 10. Bottenplantering, med kontrast i blad- och blomform. Rabatten smälter fint ihop då tulpanens gula centrum fångas upp av krokusens gula blomma.

Samkomponering med andra utplanteringsväxter

Lök- och knölväxter kan med fördel kombineras med andra utplanteringsväxter. Wembling (2006) menar att det är en ofta återkommande metod som ger attraktiva planteringar. I artikeln skriver Wembling att utplanteringsväxterna, ett- eller tvååriga plantor, planteras tillsammans med vårlökarna när dessa börja bli synliga. Vanliga utplanteringsväxter är penséer, tusenskönor, förgätmigej, gyllenlack och lundvivor (Månsson, 2011, sid 13; Wembling, 2006).

Utplanteringsväxterna kan ha flera funktioner i planteringen. Wembling (2006) lyfter i sin text fram deras två främsta uppgifter, att fylla ut glesa planteringar eller användas som kantväxt runt omkring vårlökarna. Som fyllnadsväxter täcker utplanteringsväxterna jorden mellan lökarna och har till uppgift att framhäva lök- och knölväxterna eller binda samman planteringen. Som kantväxt kan utplanteringsväxterna rama in vårlökarna och bryta av i färg eller form. Wembling menar att en alltför stram kantlinje kan mjukas upp av de ett- eller tvååriga växterna som tillåts växa ut över rabattens kanter (Wembling, 2006).

För att kombinationen skall få ett bra resultat är det viktigt att ta hänsyn till de olika växternas blomningstid. Detta tar Månsson (2011, sid 13) upp i sin bok och menar vidare att de olika växtsorterna bör blomma samtidigt för att ge rabatten maximal effekt. Penséer är frosttåliga och kan planteras tillsammans med de något tidigare lök- och knölväxterna medan de andra utplanteringsväxterna bör kombineras med senare vårlökar som till exempel sena tulpaner (Månsson, 2011, sid 13).

En gles plantering ger inget bra intryck och när vårlökarna börjar växa upp ur jorden kan de kompletteras med andra utplanteringsväxter för att rabatten skall uppfattas som tät och frodig. I jämförelse med perenner har utplanteringsväxter ofta en klarare, starkare färg (Gustavsson, 1997, sid 56) och kan ge vackra kontrast- eller harmoni effekter till en komposition. Det önskade resultatet avgör vilken metod som väljs och arbetas efter.

Intervjuer – Att komponera med lökar och knölar

Hur går det praktiska arbetet till med att ta fram en ny komposition av vårlökar? Vilka steg ingår i processen? För att få svar på dessa frågor har två intervjuer genomförts med två yrkesverksamma personer inom området. Den första intervjun utfördes med Dagmar Nilsson, landskapsingenjör som sedan 2012 arbetar åt Arvika kommun, och den andra gjordes med Mona Wembling, landskapsarkitekt, egenföretagare som undervisar vid SLU. Båda personerna har stor erfarenhet av att komponera med lökar och knölar även om deras arbete idag ser olika ut. Dagmar Nilsson arbetar varje år med att ta fram nya lökkombinationer till paradrabatter i Arvikas centrala delar, medan Mona Wembling tar emot och jobbar med enskilda uppdrag.

Intervjuerna är sammanställda var för sig och därefter följer en kortare sammanfattning som summerar deras åsikter och metoder. De frågor som ställdes kan ses i *Bilaga 1 – Intervjufrågor*.

Sammanställning av intervju med Dagmar Nilsson

Sedan 2012 arbetar Dagmar Nilsson som samordnare på Parken och Växthusansvarig vid Arvika Kommun. Varje år tas det fram nya sammansättningar till kommunens paradrabatter. I stadsparken byts växterna ut efter blomning och planteringarnas innehåll växlar på så vis med säsongen. Nilsson ser fördelar och nackdelar med paradrabatterna. Hon berättar att det varje år sätts ungefär 14 000 lök i stadsparken. Det är ett kostsamt arbete som kräver mycket tid och personal. För att spara in pengar tar de i kommunen rätt på de dyrare löksorterna, så som *Allium* och återanvänder dem.

”Vi är positiva till det eftersom effekten och responsen från allmänheten är så god. Dessutom är det väldigt roligt att komponera rabatterna rent estetiskt och alltid lika spännande att se hur det skall bli.”

Nilsson lyfter fram att paradrabatterna är mycket uppskattade inslag i kommunen och att de bör placeras där många personer vistas. En kommuns finrum är ett bra läge, där får många ta del av planteringarna och deras exklusivitet understryks ytterligare. Nilsson berättar att de använder sig av Verners katalog vid själva komponeringen av lökar och knölar. Katalogen finns på internet, från vilken de klipper ut bilder och testar olika kombinationer. Hänsyn tas bland annat till växternas blomningstid, färger och höjder för att uppnå det önskade resultatet.

”Vi bestämmer en färgskala och ofta ett tema. Ibland har vi tidigare erfarenhet av sorter som har funkad förr men med det stora utbud som finns blir det mesta nytt o okänt vad gäller tulpaner tex.”

Vanligen sätter de upp en ram, en färgskala och ett tema för rabatterna, innan arbetet med valet av växter påbörjas. Nilsson menar att tidigare erfarenheter spelar in men att det stora utbudet och framtagandet av nya sorter bidrar till att de experimenterar med för dem okända lökar och knölar. Hur solbelyst en plats är påverkar vilka färger som används. Nilsson menar att ljusare färger bör användas i skuggigare rabatter, medan starkare färger fungerar bättre på soligare platser. I kommunen varierar kompositionerna från år till år och de växlar med att ibland arbeta med kontrastfärger eller harmonier. Nilsson betonar att så länge det är mycket lökar och knölar uppskattas planteringen av allmänheten.

Rabatterna i stadsparken ligger intill en bilväg och en mindre gång- och cykelbana. Planteringarna betraktas därför av personer som rör sig i olika hastigheter och på olika stora avstånd. Nilsson berättar att de oftast inte använder sig av smålök i dessa rabatter med undantag för någon *Hyacinthoides*, klockhyacint. De valda lökarna och knölarna sprids ut lite "huller om buller" i rabatterna, men vissa sorter av narcisser, som till exempel *Narcissus 'Thalia'* eller *Narcissus 'Petrel'* gör sig bättre om de får stå lite längre ut mot kanten, menar Nilsson. Vidare betonas att det viktiga med paradrabatterna är att lökarna och knölarna sätts tätt ihop så att bar jord undviks. Vid behov, om planteringen skulle se för gles ut, görs en bottenplantering av penséer.

Nilsson avslutar intervjun med att lyfta fram hur den omkringliggande växtligheten som finns på platsen kan utnyttjas. I Arvika kommun finns bland annat två stora, gamla *Malus 'Eleyi'*, purpurapel, som blommar samtidigt som många vårlökar. Intill dessa träd menar Nilsson att det är väldigt tacksamt att plantera in karminrosa tulpaner som fångar upp trädets färgnyanser.

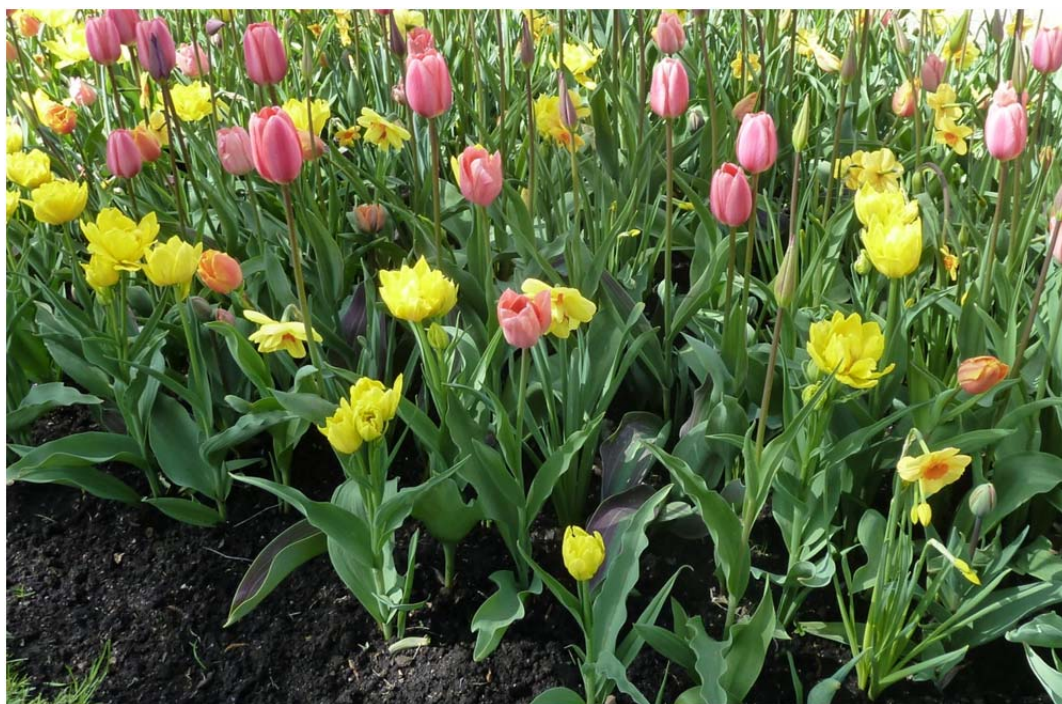

Bild 11. Vårens paradrabatt. Lökplantering i Arvika stadspark 2015. Narcisser och olika tulpaner i gult, orange och rosa.

Sammanställning av intervju med Mona Wembling

”Löckplanteringar är mycket uppskattade överlag, pga av att de signalerar vårens ankomst.”

Mona Wembling, landskapsarkitekt som undervisar vid Sveriges Lantbruksuniversitet och samtidigt driver ett eget företag har stor erfarenhet inom området och tagit fram flera planteringsförslag i offentliga miljöer. Vårens paradrabatt, menar Wembling, ger variation till en plats eftersom nya teman tas fram från år till år. I de säsongsbaserade rabatterna utnyttjas vårlökarnas fantastiska färger och former maximalt och ger välbehövlig energi till alla betraktare. En *”positiv vår-boost”*, som Wembling kallar det. En negativ aspekt med löckplanteringarna är att växtmaterialet kastas direkt efter blomningen. Det tar för mycket tid att dela upp och spara lökarna så för att spara pengar kastas de använda lökarna. Lökrabatterna kan också vara mycket svårplanerade eftersom vårvädret skiljer sig åt från år till år. Växternas utveckling påverkas av temperaturen och det är svårt att i förhand kunna förutsäga när blomningen kommer börja.

Vidare betonar Wembling att paradrabatterna endast fungerar på *”rätt ställe”*. De bör få en central placering i staden, i till exempel stadsparker, finparker eller botaniska trädgårdar. Platser som besöks av många och där de kan tillföra ett riktigt lyft under våren.

Det är många olika faktorer som spelar in och påverkar planeringen av en ny paradrabatt. Wembling rekommenderar att platsen där lökarna skall stå på först analyseras, bland annat måste sol- och skuggförhållanden, planteringsens omfång och dess skala undersökas. Platsen sammanhang och vilken målgrupp som planeringen riktar sig mot avgör också hur Wembling arbetar vidare med växtvalet. För att skapa variation bör det även undersökas hur platsens planteringar sett ut tidigare år. Innan själva tankearbetet med alla idéer kan ta vid måste vissa praktiska faktorer bestämmas. Ekonomi, personal och hur mycket tid till planeringen som finns måste tas hänsyn till så att resultatet blir så lyckat som möjligt.

Nästa steg i processen berättar Wembling är att bestämma ett tema för paradrabatterna. För att underlätta arbetet kan en viss färgskala användas. Blomningstiden är en avgörande faktor och Wembling lyfter fram att hon gärna arbetar med flera flor, två till tre stycken, under en säsong. För att lyckas med detta gäller det att hitta vårlökar som blommar fint tillsammans, men det första floret måste samtidigt kunna vissna ner snyggt utan att störa det senare floret. Wembling betonar att vårlökarna bör planteras tätt, men att mängden varierar beroende på lökens storlek eller höjd.

För att skapa ett *”lätt”* och luftigt uttryck arbetar Wembling gärna med lökar och knölar i olika höjder. Följevaxter, även kallade utplanteringsväxter, kan komplettera en lökrabatt och fungera antingen som en bård runt om lökarna eller i form av en bottenplantering. Som designer och planerare bör man dock vara medveten om att bottenplanteringar i stor skala är svårhanterliga, eftersom följevaxterna då skall grävas ner under våren mellan lökarna som då redan är på väg upp.

”Man kan absolut ha flera olika lökartor och sorter i samma plantering.”

För att skapa mer liv och variation menar Wembling att olika typer av lökar och knölar gärna kan samsas i en plantering. Det eftersträvade resultatet avgör om det arbetas med kontraster eller mer lugnare med färger som går ton i ton. Wembling tycker att båda metoderna kan ge ett vackert uttryck och att det varierar beroende på uppdrag och platsen där rabatten anläggs.

Planterings storlek spelar också in och Wembling menar att kompositionen bör anpassas så att den i slutändan ger bäst effekt för platsen. Wembling har som regel att ljusare växter bör användas i halvskugga medan färgstarka växter gör sig bättre i ett soligare läge. Så kallade *"karamellblandningar"*, där vårlökarna skiftar i olika starka färger och höjder, brukar vara populära och uppskattas utav många.

Jämförande analys intervjuer

Efter intervjuerna blir det tydligt att komponeringsarbetet kräver en ram, ett tema, att utgå ifrån för att skapa attraktiva och välkomponerade rabatter. Både Dagmar Nilsson och Mona Wembling arbetar utifrån platsens förutsättningar och tar hänsyn till många olika faktorer vid växtvalet. En färgskala anser de båda kan vara till stor nytta, men att arbetet varierar med kontrast- och harmonieffekter. En regel som framgår av intervjuerna är dock att ljusare växter bör användas i halvskugga medan färgstarka växter gör sig bättre i ett soligare läge.

Vidare poängterar de, Nilsson och Wembling, att lök- och knölväxterna skall sättas tätt för att ge en bra effekt. Nilsson menar att så länge det är mycket vårlökar kommer planteringen uppskattas av allmänheten, och om kompositionen ser gles ut kompletteras den med andra utplanteringsväxter under våren. Wembling lyfter i intervjun fram att fyllnadsväxter även kan bidra med kontrast, binda samman en plantering eller ge den ett mjukare intryck genom att sätta utplanteringsväxterna i kanterna och rama in vårlökarna. Wembling betonar dock att utfyllnadsväxter kan vara svåra att plantera in i större rabatter eftersom lökarna redan är på väg upp och kan skadas.

Det positiva med lökrabatter är de stora möjligheter som ges för designern att planera och ta fram nya kompositioner. Eftersom de endast skall finnas på platsen under en säsong tillåts det att experimentera och testa olika kombinationer. Båda menar att det är en spännande process och att det i förväg inte går att förutsäga resultatet. Wembling ser dock nackdelen med att lök- och knölväxterna kastas bort efter blomningen, då det är för dyrt att dela upp och spara dem. Wembling får medhåll av Nilsson som också betonar att säsongsrabatterna är kostsamma men att de i kommunen försöker ta rätt på de dyrare löksorterna och återanvända dem. Trots kostnaden betonar både Wembling och Nilsson att vårens paradrabatter är mycket positiva inslag i de offentliga miljöerna som där uppskattas av många betraktare.

Avslutande diskussion och reflektion

Slutsatser

Det är inte en faktor, eller som i den här uppsatsen ett kapitel, som ger attraktiva och uppskattade sammansättningar. Alla delar hänger ihop och för att skapa en sammanhängande rabatt krävs det att alla delar tas hänsyn till och fungerar tillsammans. Växtkomposition handlar om att skapa en helhet där samspelet mellan växterna avgör hur väl en kombination fungerar (Gustavsson, 1997, sid 54). Litteraturens uppbyggnad medförde att jag delade upp växtkomposition i olika kapitel, dels för att underlätta läsningen men också för att visa på arbetets komplexitet. Rubrikerna, *Växternas behov*, *Rabatternas form och läge*, *Detaljeringsgrad*, *Rabattens karaktär och struktur*, *Blomningstid*, *Komponera med färg*, *Komponera med form och höjd* samt *Samkomponering med utplanteringsväxter* är ett resultat av litteraturstudien men kan också ses som en lista där varje enskild punkt bör ses över och tas hänsyn till vid planeringen av lökrabatter i de offentliga miljöerna. Det är mycket att tänka på vid komponeringen men genom att dela upp arbetet och sedan fundera över helheten kan arbetet förenklas och leda fram till fantastiska planteringar.

Oberoende av skala har landskapsarkitekten eller designern stor nytta av ett koncept att arbeta utifrån. Detta framgick av både litteraturstudien och intervjuerna, vilka betonar vikten av att tidigt bestämma ett tema för planteringarna. Arbetet med kompositionens olika delar underlättas av en tydlig ram och om fler planteringar finns på en större yta kan detta tema skapa mjuka övergångar, även om de innehåller olika växter, lökar eller knölar. En intressant tanke bidrog Robinson (2004, sid 121-122) med, som menar att svårigheter inte ligger i att skapa variation, utan det är arbetet med helheten, att skapa samhörighet som är designerns stora utmaning. Idag tas det fram nya sorters lökar och knölar varje år och det är lätt att bli frestad av alla starka och kanske annorlunda varianter. Den röda tråden är dock viktig att hålla sig till, vare sig det handlar om ett större parkrum eller sammansättningen i en enskild plantering. För att betraktaren lätt skall kunna se över och uppskatta en plantering krävs det ett utarbetat tema som binder samman planeringen.

Rabatter kan struktureras på olika sätt. I flera av de texter som litteraturstudien behandlade rekommenderas det att antalet arter och sorter begränsas för att rabatten skall ge ett mer enhetligt intryck. Planeringen skall hållas sparsam och vid gruppering skall samma växt gärna repeteras och komma igen på flera ställen i en rabatt (Rosenholm och Rosenholm, 2006, sid 226). I de olika texterna användes uttryck som *för många* eller *för få* men det ges inga specifika rekommendationer för hur många olika arter och sorter som kan användas i en rabatt. Dessa uttryck väcker ofta fler frågor än svar och som läsare kan det ge upphov till en viss frustration. Varför dessa vaga uttryck används måste bero på att det inte finns några bestämda regler att följa då kompositionen påverkas av så många skilda faktorer. I varje projekt måste det anpassas efter betraktaren och platsens förutsättningar. Även om arbetssättet med att minimera de olika arterna och sorterna togs upp i flera texter har intervjuerna bidragit med en annan syn vid komponering av lökar och knölar. När det gäller vårens paradrabatt är det mer tillåtande att experimentera och blanda flera olika vårlökar, färger och former. Kanske beror detta på att paradplanterings innehåll byts ut varje år och att man som designer därför vågar testa nya sammansättningar. Efter den långa vintern är det kanske just det här nya, spännande, färgsprakande kombinationerna av vårlökar som behövs.

Finns det något rätt eller fel när det kommer till gestaltning och växtkomposition? Att växter som har samma ståndort och krav passar tillsammans är en punkt där det faktiskt kan sägas att

det finns regler inom komposition, men annars är frågan väldigt subjektiv. Vad som är rätt för mig är inte nödvändigtvis rätt för dig eller någon annan. Kunskap om färger som förstärker eller harmonierar med varandra, hur djup eller balans skapas i en plantering är grundläggande, men hur det väljs att använda denna kunskap är upp till varje enskild person.

Jag vill återigen lyfta fram Gustavssons (1997, sid 54) tanke om att det inte finns några fula växter, utan allt handlar om att plantera rätt växt på rätt plats och i rätt sällskap. Vad är då den rätta platsen och sällskapet? Det finns inte ett sätt att komponera på utan många, vilket ger en variation i våra utemiljöer. Allt beror på vilken karaktär och upplevelse vi önskar uppnå med planteringen. Genom olika tekniker kan planteringarna ge upphov till olika känslor. Lugna, harmoniska rabatter kan skapas genom mjuka övergångar av färg och form. En rytm där lök- och knölsorter upprepas kan skänka ytterligare lugn till betraktaren då hon eller han känner igen växterna och blicken lättare vandrar vidare. Mer spänning kan skapas genom att använda kontrasteffekter. Färgerna och formerna bryts av och gör planteringarna med liv- och lekfulla. Vad som föredras skiljer sig från person till person och det är svårt att säga vilken karaktär som tas emot bäst av allmänheten. En färgstark kombination och blandning av vårlökar kan uppskattas av vissa, medan andra kanske kommer uppleva planteringen som alltför djärv och dramatisk.

Platsen påverkar planeringen av en rabatt även om det här också är upp till designern att fundera över vad som fungerar bäst för det utvalda läget. En redan rörig plats kan lättas upp av rabatter med ett gemensamt tema. I en lugn och enkel miljö kan det vara mer tillåtande att ge rabatterna en friare komposition, samtidigt som vissa personer föredrar att rabatten har samma karaktär som det omkringliggande rummet. Planteringsläge avgör även vilka betraktare som planteringen vänder sig till och därmed också vilken detaljeringsgrad som kan användas. En plantering som passeras i snabb hastighet fungerar bäst om den hålls enkel och få löksorter kombineras. Detaljerna försvinner men en masseffekt uppnås som går att ta till sig och uppskatta även i snabb rörelse. De mer naturlika lökplanteringarna, med en jämn spridning av många olika lökar, gör sig bäst när de kan betraktas på nära håll. Här fås chansen att upptäcka och ta del av alla mindre detaljer, variationer i form, höjd och färg och fler lök- och knölsorter kan användas utan att den känns stökig.

Ofta letar vi som designers efter nya sammansättningar, men om en plantering är alltför annorlunda riskeras det att betraktarna ställer sig frågande och inte kan ta till sig kompositionen. Ibland vinner de enkla, traditionella metoderna eftersom vi är vana vid den sortens lökrabatter. Att testa olika kombinationer är dock det enda sättet att upptäcka nya vackra kombinationer. Intervjuerna lyfte fram att det fanns stora möjligheter att just experimentera med lökar och knölar till vårens paradrabatter eftersom de planeras och byts ut varje år. Jag tror att detta är en av de stora fördelarna med att arbeta med säsongsplanteringar. Det, och att de med sin tidiga blomsterprakt bidrar med så mycket energi och färg till våra offentliga miljöer.

Ett tips som inte har tagits upp i teorins resultatsdel men som jag tar med mig ifrån litteraturstudierna är att ta fram kameran och fotografera olika planteringar och kombinationer. Mona Wembling (2006) rekommenderar att man ger sig ut vid flera tillfällen varje säsong för att se hur färger och former agerar mot varandra och när de olika vårlökarna blommar. Valfungerande och vackra sammansättningar av vårlökar kan på detta vis upptäckas och ge inspiration vid planeringsarbetet. I många fall är det först i verkligheten det går att se och avgöra vilka kombinationer av grupperingar, färger och former som skapar en attraktiv plantering.

Metoddiskussion

Till arbetet har jag valt att hämta kunskap från litteratur, intervjuer samt ett besök till Keukenhof i Holland där jag samlade in ett bildmaterial till uppsatsen. Litteraturstudier är en bra metod att använda sig av då man inom kandidatuppsatsens tidsramar hinner undersöka ett antal olika författare och texter. Det finns mycket att hämta ifrån litteraturen och det har gett mig en bra grund att stå på när det kommer till växtkomposition och faktorer som påverkar valet av växter.

Intervjuer med verksamma personer inom området har gett mycket kunskap om arbetet med komposition av vårlökar. Det begränsade antalet kvalitativa intervjuer som genomfördes resulterade i att uppsatsens empiriska resultatsdel fick en mindre plats i arbetet. I efterhand kan jag tycka att mer fokus borde ha lagts på att samla kunskap från egna undersökningar, observationer och intervjuer, då det saknas litteratur om komposition av lökar och knölar. Fler intervjuer med verksamma personer hade bidragit till en bredare syn på ämnet.

Frågan, *vad skapar en attraktiv plantering?*, har behandlats i arbetet och bidragit till uppsatsens olika kapitel och de faktorer som ingår i arbetet med växtkomposition. Teorin bygger på litteratur skapad av personer som har stor erfarenhet och är insatta i ämnet, där alla har ett öga för växter och arbetat med komposition av olika slag under flera år. Det hade även varit intressant att titta närmare på betraktarens perspektiv, eftersom det är för dem vi planerar. Målet med vårens paradrabatter är att de skall bidra med färg och energi, att de skall uppskattas av allmänheten. För att komma närmare betraktarna, och se vilka planteringar som uppskattas mest och varför, hade det varit intressant att utföra mer kvantitativa intervjuer eller enkäter. En undersökning av detta slag hade bidragit med ytterligare ett perspektiv och kan vara ett uppslag för fortsatta studier.

Källkritik

Redan i inledningen nämndes det att det saknas böcker, artiklar och annan litteratur som handlar om lökar och knölar i de offentliga miljöerna. Av den anledningen har litteraturstudien dels utgjorts av böcker som generellt behandlar växtkomposition samt de få böcker och artiklar om vårlökar som upptäckts.

När uppsatsens ämne var bestämt var min första tanke att det skulle gå att hitta en mängd vetenskapliga artiklar och texter som berör växtkomposition, men det visade sig vara mycket svårt att hitta litteratur av den sorten. De vetenskapliga artiklarna som lästes var ofta alltför smala och inriktade på endast en viss växtsort eller miljö. Avsaknaden av vetenskapliga texter har medfört att litteraturstudiet istället utgjorts av böcker, artiklar samt vissa relevanta hemsidor.

Vidare studier

Detta arbete har haft till mål att ge en grundkunskap inom växtkomposition och komponering av vårlökar. Säsongplanteringar av lökar och knölar erbjuder goda möjligheter för att experimentera med färg och form eftersom de byts ut vid flera tillfällen varje år. Vid planering av perennrabatter och andra blandade planteringar krävs ändå mer eftertanke då dessa planteringar förväntas hålla i många år. Då måste större hänsyn tas till platsens förhållanden samt valet av olika växter för att de inte ska konkurrera ut varandra. De blandade

planteringarna med perenner, buskar och träd erbjuder större variation av växternas form och höjd och inom området finns mycket som kan studeras.

Något som framgått allt tydligare under processens gång är platsens påverkan på växtvalet. Växterna måste anpassas efter platsens förutsättningar, men platsens rumsliga indelning avgör antalet planteringar som kan anläggas och hur det kan utföras. Hur parker och andra offentliga miljöer kan planeras med fokus på rabatternas placering vore intressant att titta vidare på. Med hjälp av olika rumsavskiljande element kan rabattens värde förhöjas och antalet planteringar kan öka utan att det ger ett alltför rörigt intryck.

Vidare studier kan fördjupa kunskapen ytterligare och genom andra metoder kan fler perspektiv täckas in. Tidsramen i detta arbete gjorde att stor del av tiden lades på litteraturstudier och att samla in generell kunskap om växtkomposition och vårlökar. Ett begränsat antal intervjuer genomfördes inom ramen av detta arbete och till framtida uppsatser kan fler intervjuer göras för att bidra med en bredare bild. Då det saknas litteratur om komponering av vårens paradrabatter kan grundligare, empiriska undersökningar föra en utvecklande diskussion kring hur verksamma personer tänker vid komposition av lökar och knölar.

Det finns flera olika metoder att arbeta efter vid växtkomposition och den valda karaktären kan ge upphov till särskilda känslor hos betraktaren. Ett intressant ämne för vidare studier kan vara att närmare undersöka betraktarens perspektiv. Vilka planteringar och kombinationer uppskattas mest? Varför? Det är för allmänheten vi planerar och en diskussion kring detta ämne tror jag skulle kunna ge mycket intressant och ny kunskap.

Avslutande reflektioner

Varför tycker vi att vissa växter fungerar bra ihop? Vad skapar en attraktiv plantering? Dessa frågor har jag burit med mig under flera år och det var arbetet med växter som gjorde att jag sökte till Landskapsarkitektprogrammet på Alnarp för tre år sedan. Arbetet har inneburit att jag fått djupare kunskap generellt om växtkomposition och om paradrabatter med lökar och knölar. Intervjuerna har bidragit med en större förståelse för hur arbetet med komponering av vårlökar kan se ut, men också att tillvägagångssättet skiljer sig något åt från person till person. Erfarenheter formar oss som designers och komponeringsarbetet är något högst personligt. Växtkompositionens komplexitet har framkommit av de olika källorna, och det är många faktorer som måste tas hänsyn till vid planeringen av vårens paradrabatter. Förhoppningsvis kan detta arbete ge kunskap och inspiration vid framtagandet av nya sammansättningar av vårlökar.

Efter en lång och mörk vinter är vårlökarna mycket uppskattade i våra offentliga miljöer. De bidrar med en blomning i alla tänkbara färger och med lite eftertanke och planering kan lökrabatterna lyftas till nya nivåer. Avslutningsvis vill jag återge uppsatsens inledande citat, vars innebörd har blivit allt tydligare under arbetets gång. Jag ser fram emot att arbeta vidare med växtkomposition, att få ta del av nya kunskaper och utmaningar i kommande projekt.

”Själva kärnan i växtkomposition är att skapa hela bilder som känns tilltalande. Det är inte en fråga om den enskilda växtens skönhet eller fulhet. Den som vill lyckas med växtkomposition måste se till helheten, att växterna får komma till sin rätt tillsammans.” (Gustavsson, 1997, sid 54)

Källförteckning

Tryckta källor

Dengin, Y. (2003) *Skapa din drömträdgård*. Stockholm: Albert Bonniers förlag.

Gustavsson, E. (1997). Levande tavlor med perenner - om komposition med färg och form. I: Bengtsson, R., Berglund, K., Bosch-Willebrand, I., Gustavsson, E., Hammer, M., Hermelin-Jungstedt, I., Lorentzon, K., Lökvist, B., Nilsson, E. & Zetterlund, H. (red), *Perennboken med växtbeskrivningar*. 2. ed. Stockholm: LT, sid. 51-74.

Månsson, L. (2000). *Lökar & knölar som blommor från vår till höst*. Västerås: Ica Bokförlag.

Månsson, L. (2011). *Lökar och knölar*. Västerås: Ica Bokförlag.

Oudolf, P. & Kingsbury, N. (1999). *Designing with plants*. London: Conran Octopus.

Patel, R. & Davidsson, B. (2003) *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. 3. ed. Lund: Studentlitteratur

Robinson, N. (2004). *The Planting Design Handbook*. 2. ed. Aldershot: Ashgate Publishing Company.

Rosenholm, A. & Rosenholm, D. (2006). *Trädgårdsdesign, för en vackrare hemträdgård*. Stockholm: Bonnier Fakta.

Sällström, P. (1996). *Goethes färglära*. Järna: Kosmos förlag.

Wembling, M. (2006). Kompositioner med lök och knöl ger rabatten form och färg. I: Nilsson, G. (red), Vårlökar – användning, skötsel och komposition. *Gröna fakta*. nr. 5/2006, sid 10-16.

Elektroniska källor

Minter, B. (2013-10-22). *Master the art of combining bulbs*.
<http://www.surreyleader.com/community/228791921.html> [2015-05-12]

Bilaga 1: Intervjufrågor

Nedan följer ett antal frågor kring komponering av lökar och knölar i vårens paradplantering. Syftet med intervjun är att få en inblick i ert arbete och hur ni går tillväga när en ny lökplantering planeras och tas fram.

För gärna ett personligt resonemang och lägg till uppgifter som ni anser vara relevanta för er svarsformulering.

Stort tack på förhand!

FRÅGOR:

- Kan du inledande berätta lite om din bakgrund, ditt nuvarande arbete och uppgifter?
  - Vad anser du om att använda paradplanteringar? Positiva och negativa aspekter.
  - Vart tycker du man bör placera en paradplantering? Varför?
  - Hur arbetar du/ni med komponeringen av lökar och knölar i en paradplantering? Vilka olika steg ingår i processen med att ta fram en ny lökrabatt?
  - Vilka olika faktorer påverkar för dig kompositionen och valet av lökartor och -sorter? Utveckla gärna med tankar om blomningstid, färg och form, harmoni eller kontrast mm.
  - Har du någon personlig regel om antalet lökartor och -sorter i samma plantering? Vad föredrar du och varför?
  - Vilka reaktioner upplever du från allmänheten? Finns det någon viss sammansättning som du märkt uppskattas mer än andra?
  - Övriga tankar om komponering av lökar och knölar i vårens paradplanteringar?
-